

Udda blir ond i villaidyl

Vi har fått en moralindustri vars råvaror är ständigt nya oposs-ligheter och udda människor som kan göras onda, och vars arbetare är moralister som dras till varandra och som genom att ge varandra experttitlar tror sig ha täckt upp den högst tvivelaktiga auktoriteten bakom sina moralistiska utfall.

KAMPEN MOT DE UDDA

Moralens bastioner är aldrig självständigt tänkande individer utan i stället grupper med ett starkt inre socialt tryck och krav på anpassning. Frikyrkor och andra religiösa sekter har alltid haft kraftfullt moralistiska program. Men eftersom religionen spelar en så perifer roll i dagens samhälle är det snarare kvinnoorganisationerna och föräldraföreningarna i villaföräderna som står för nyproduktionen av moral, ivrigt påhejade av den akademiska moralindustri som mer än gärna pekar ut horan, knarkaren och bastubögen som den sekulariserade moralismens demoner.

Dessa moralproducerande sekteristiska sällskap drivs i sin tur av en specifik inneboende dynamik. Bristen på individualitet och självständighet i tankandet måste nämligen kompenseras med en individualism grundad på självhävdelse inom gruppen. Därför belönas hela tiden den som skriker ut mest hat och förakt mot det omoraliska. Det mest radikala budskapet upphöjs ständigt till gruppens allt snävare norm.

Demonerna blir sjukförklarade

Snart tappas den ursprungliga rädslan för det okända bort i en extatisk dans runt det mest extrema. När detta det mest extrema ska översättas till förhållanden utanför gruppen framträder det fascistiska: den slutna gruppens paranoia gentemot omvärldens moraliska sönderfall fixeras och blir något sensationellt. Lägg märke till att denna socialpsykologiska dynamik är exakt densamma vare sig vi pratar om nynazister, pingstvänner eller radikalfeminister.

För i tiden jagades demoner och brändes på bål eller sattes åtminstone i stupstock. Nu sjukförklaras de i stället, och

skickas på behandling hos läkare och terapeuter som självklart bor och lever som en del av villaförternas normsystem. När oberäkneliga, hivsmittade knarkare ska isoleras för behandling så sker det självklart i en gul villa i Danderyd.

Enligt den rådande normen är höjden av lycka (och lycka är viktigt, vi måste alltid vara lyckliga!) att leva i en villa i en förort och ta ett kollektivt transportmedel in till staden för att utträta sina åtta timmar per dag i obligatorisk arbetstid. Fritiden ska ägnas åt familjelivet med de två välskapta barnen vars enda ambition i livet är att en dag kunna leva exakt likadant som sina föräldrar. Idyllen kretsar runt villan, grillpartyt och föreningslivet.

Storstadens faror lurar bakom idyllen

Vid grillpartyt tilläts en enda drog, alkoholen, den drog som helt godtyckligt gjorts till den enda acceptabla drogen eftersom grillpartyt annars skulle tråka ut sina deltagare och idyllen skulle brisa. Förhoppningen är att det ska räcka med alkoholen, trots att denna kulturella monotoni i drogintag lätt gör att varje grillparty blir det andra likt. Men om alkoholen inte räcker finns det numera andra socialt acceptabla droger tillgängliga. De hämtas ut dagen efter från apoteket mot uppvisande av recept från villastadens läkare.

Bakom idyllen lurar den otäcka storstaden med alla sina faror. Storstaden är full av självständigt tänkande och riskbenägna människor som gör vad de vill av sina liv i stället för att följa en kollektiv norm. Den är per definition amoralisk och verkar fungera alldeles utmärkt utan någon som helst moral. Det skulle nymoralisterna kunna leva med – för vad skrivs det om i deras flashiga månadstidningar om inte just dekadensen i storstaden? – om det inte vore för att denna storstadens dekadens då och då hotar att invadera det idylliska villaför-

ortslivet och ifrågasätta och därmed förstöra dess maktstruktur. Sådan amoralisk nedsmittning måste förhindras till varje pris.

När kvinnorna från villaförternas dansade in på bred front i riksdagen på 1980-talet drev de genast igenom en kriminalisering av sina egna mäns vanor att uppöka prostituerade kvinnor inne i storstaden. När bögnarnas utflippade sexvanor och experiment blev grogrunden för en smitta

som hotade villaförternas kåta tonårsbar måste bögnarnas uppenbara tillhåll för sexuella möten, bastuklubbar, stängas. En ny norm upprättades snabbt för de numerära penningstina bögnarna. De måste bli monogama par och lämna den hemska storstaden och inkluderas i grillpartyidyllen. Alltså uppfanns partnerskapet samtidigt som bastuklubbarna stängdes. Det blev chict att ha ett bögar som grannar i villaförorten.

En epok som präglade staden

Om jag bara hade plats för en enda arkitekturhistorisk bok i min bokhylla talar mycket för att jag skulle välja Eva Erikssons *Den moderna staden tar form*.

Här skildras en av de epoker som starkast präglade våra städer.

En anledning till min stora uppskattning av Erikssons bok är att den behandlar ett synnerligen intressant och viktigt ämne. Perioden mellan 1910 och 1935 var verkligen – precis som sägs i bokens titel – den tid då man lade grunden till den moderna svenska stadsmiljön.

Det var då den eleganta klassicism som gav Sverige världsrykte som formgivning skapades och det var då folkhemmet och den röda stugan blev nationella symboler. Då byggdes många av de svenska byggnadsverk som har världsrykte, till exempel Stockholms stadsbibliotek och Skogskyrkogården, liksom de monumentalt byggna som ännu ger identitet åt våra städer, som Stockholms stadshus och Kungstornen på Kungsgatan. Det

var under denna period som den ökade trafiken och städernas snabba tillväxt ledde till radikalt nya grepp i stadsplaneringen, och funktionalismen och andra uttryck för den internationella modernismen fick sina genombrott i Sverige. Detta innebär att Erikssons bok är angelägen. Den humanistiska forskningen har som mål att belysa människans plats i världen, och Eriksson gör detta på ett ytterst påtagligt sätt, genom att visa hur den fysiska miljön i vilken de flesta av oss tillbringar största delen av våra liv är uppbyggd.

Dock är det inte bara ämnet som gör Erikssons bok så intressant, utan även framställningen. Omarbetningen av avhandlingen har inneburit en popularisering. I stor utsträckning är

Arkitektur

Den moderna staden tar form: arkitektur och debatt 1910–1935
Eva Eriksson
Ordfront, 2001

texten emellertid oförändrad, eller bara lätt omarbetad, och de stora förändringarna ligger i stället i layouten och framför allt i att texten kompletteras med ett omfattande bildmaterial. Av Erikssons avhandling har det alltså blivit en populärvetenskaplig bok där det populära består i en vacker formgivning och det vetenskapliga består i ett bevarande av avhandlingens intressanta och välformulerade analys.

En alternativ tradition

Eriksson är mån om att framhålla komplexiteten i den moderna stadens framväxt. Skildringen slutmål är funktionalismen, men Eriksson visar att vägen dit präglas av en dialektik mellan tradition och modernitet där såväl nationalromantiken

som Le Corbusier fyller viktiga funktioner. I en "epilog" visar hon också att 1930-talets arkitektur inte bara bestod av den internationella modernism som låtsades vara historielös och rakt igenom teknisk, utan att det också fanns en arkitektur som orienterade sig mot traditionen och naturen. Bland Erikssons exempel på denna alternativa 30-talstradition finner man Gunnar Asplunds sommarhus i Sorunda, Alvar och Aina Altos villa i Helsingfors och byggnaden vid Brunnsviks folkhögskola. Denna förmåga att se också den arkitektur som marginaliserats i historieskrivningen är sällsynt.

Eriksson skildrar framväxten av vår tids fysiska miljö mot en gediget teknad idéhistorisk bakgrund. Denna bakgrund tilläts dock aldrig dominera, utan används skickligt som fond för en skildring där konkreta byggnadsverk och miljöer hela tiden står i centrum. Bland annat ägnas Skogskyrkogården, Stockholms stadsteater, Stockholms rådhus och Liljevalchs

Skogskyrkogården blir utförligt analyserad i Eva Erikssons bok.

konsthall omfattande analyser som präglas av stark lyhördhet för de unika arkitektoniska uttrycket och av en estetisk blick som är ovanlig akademiska sammanhang.

I *Den moderna staden tar form* skildrar Eriksson perioden 1910–1935 och fortsätter därmed den berättelse hon började i *Den moderna stadens födelse* (Ordfront 1990). Man kan bara hoppas att hon inte står punkt 1935, utan fortsätter att skriva sig genom den svenska arkitekturs 1900-tal.

MAGNUS NILSSON